

Războiul de pe Nistru în programele școlare și manualele de istorie din Republica Moldova (ciclul gimnazial)

Sergiu SUVAC

Abstract

Working as a history teacher in two gymnasiums in Orhei District and also as a PhD student, in the field of History at the University “Valahia” of Târgoviște (Romania) I had the opportunity to discover the epic of history textbooks. Recently, the scientific concerns are directly related to the study of history textbooks in the Republic of Moldova and Romania, the concepts of war and peace in the historical educational ensemble and cultural, national, European and universal values. Recent personal publications highlight elements of natural, cultural and ethnocultural heritage emanating from all history textbooks. My research and articles are focused on similarities and differences of history curricula on both banks of the Prut and the reform of historical education in these countries with a special focus on the development, production and dissemination of history textbooks.

Keywords: curriculum, history textbooks, independence, war, the Republic of Moldova, Transnistria.

Conflictul transnistrean este perpetuat din interese geopolitice, iar acest lucru agravează și mai mult situația țării noastre. Ca profesori de istorie, noi trebuie să găsim un consens în armonizarea subiectelor dezbătute în cadrul orelor de istorie. Programele școlare la această disciplină și manualele de istorie care au fost editate din 1992 până în 2021 tratează superficial acest subiect sau chiar deloc. Faptul că în unele manuale de istorie de ciclu gimnazial nu este dezbătută problema transnistreană ne duce cu gândul la lipsa de integritate a autorilor, la prezența cenzurii în manuale sau la ascunderea intenționată a realităților de atunci. Adevăratele cauze, motive și consecințe trebuie dezbătute în subiecte integrale, nu părți sau schițe de documente. Războiul de pe Nistru din 1992 reprezintă o filă neagră în istoria Republicii Moldova care tergiversează dezvoltarea țării în toate domeniile. Conflictul trebuie abordat echidistant în toate conjuncturile, mai ales când vine vorba de manualele de istorie din care elevii accesează informația din prima sursă. Autorii de manuale trebuie să promoveze prin acest tip de subiecte valorile naționale, europene și universale, axându-se pe modalități de soluționare, pace și integrare socială. Abordarea interactivă a subiectului dezvoltă și cultivă competențe tolerante și valorice. Documentele tematice în cadrul manualelor de istorie trebuie să reflecte obiectiv situația pre-

conflictuală și postconflictuală. Având în față datele istorice în cifre și ilustrate prin repre, elevii vor fi invitați să cunoască și să înțeleagă pretextul, inițiatorul și scopul conflictului. Scoaterea în evidență a consecințelor umane și economice pune accent pe intensitatea conflictului, pe care unii îl consideră restrâns ca durată de timp și spațiu.

Problema transnistreană rămâne până în prezent un punct nodal al politicii interne și externe a Republicii Moldova. Soluționarea acesteia ține, pe de o parte, de incompetența clasei politice, iar pe de alta, de influența Rusiei și prezența armatei rusești în regiune. Învățămintele războiului din 1992 ne obligă să dezvoltăm în conștiința generațiilor tinere un set de valori naționale, europene și universale. Programele școlare sau curriculumul la istorie pentru ciclul gimnazial prevăd maxim un subiect direct dedicat acestui conflict sau îl subscriu altora mai generale. Consecințele evenimentelor din 1992 își lasă amprenta asupra vieții cotidiene a cetățenilor statului nostru până în prezent, iar noi suntem cei care putem schimba viitorul în acest sens, pentru aceasta trebuie să predăm și să învățăm corect istoria de ieri, de azi. Reforma curriculară la istorie din 1994 până în prezent prevede o serie de concepții de instruire istorică în școlile din țară. Prima dintre acestea a fost propusă în 1994¹ de către un grup de istorici printre care: G. Gonța, D. Dragnev, C. Eșanu, N. Chicuș ș.a., care prevedea un subiect legat de tema abordată: „Cauzele separatismului transnistrean și găgăuz²”. Abordarea fâțișă a evenimentelor din 1992 era privită pe atunci cu atenție deosebită de mediul politic și academic, de aceea autorii proiectului preferă să înfrumusețeze cadrul conceptual al problemei, evitând polarizarea și interpretarea eronată a concepției. O altă abordare conceptuală de predare a disciplinei istorice este propusă în 1995 de către Asociația Istoricilor din Republica Moldova, la 12 martie 1995, dar aceasta nu conturează eșalonarea subiectelor abordate în clase, ci doar schema eșalonării cursurilor de istorie³. Sigur că în anii următori apar și alte concepții de predare a istoriei până când în anul 2000, la 8 februarie, s-a aprobat Curriculumul școlar pentru clasele V–IX, inclusiv la istorie (istoria românilor și istoria universală). Conform acestuia, epoca contemporană era studiată în clasa a IX-a. Programa nu prevedea subiecte aparte privitoare la conflictul din 1992, ci doar ca parte componentă a temei despre situația Republicii Moldova pe calea suveranității și independenței de stat. În anul 2006 s-a purces la rescrierea și reevaluarea curriculum-ului la istorie sub influența Partidului Comuniștilor, care

¹ Sergiu Musteață, *Educația istorică- între discursul politic și identitar în Republica Moldova* (Editura Pontos: Chișinău, 2010), p. 179.

² „Școala încotro?”, *Făclia*, nr. 40 din 7 octombrie 1994, p. 5.

³ „Concepția predării istoriei în instituțiile de învățământ preuniversitar din R. Moldova”. *Făclia*, 18 martie 1995, p. 6.

urmărea să introducă un curs de istorie integrată în școli. Spre mare regret, subiectul războiului din 1992 a fost omis cu scopul de a se mușamaliza adevărul istoric din acea perioadă, propunându-se la această temă un element de „echilibru” ce ține de R. Moldova în noul sistem de relații internaționale.

Anul 2010 ne surprinde cu curriculum-ul modernizat la istorie⁴ după căderea guvernării comuniste și după evenimentele din 7 aprilie 2009⁵. Chiar dacă este o programă modernizată, centrată pe competențe, valorificarea adevărului istoric din 1992 este lăsată la liberul consimțământ al cadrelor didactice, iar tratarea evenimentelor din acea perioadă este trecută sumar la capitolul *Republica Moldova în perioada post-sovietică*⁶. Anumite activități de sinteză sau studii de caz nu sunt oferite de către acest act curricular. Apoi, în continuare, s-a aprobat în anul 2019 un alt act normativ. Acesta reprezintă în sine o reorganizare a limbajului și o revedere a subiectelor abordate în cadrul orelor de istorie. Schimbările care s-au produs din 2010 până în 2019 se pot observa prin prisma termenilor de abordare a istoriei în actul curricular din 2019⁷. În cadrul modulului „Lumea la sfârșitul secolului al XX-lea-începutul secolului XXI-lea” este prevăzut un subiect aparte ce ține de Războiul de pe Nistru, susținut de unele activități și produse de învățare recomandate în acest sens precum: Interpretarea cauzelor și efectelor evenimentelor istorice, Realizarea unor discuții în contradictoriu pe probleme sensibile și controversate etc.⁸

În continuare, vom ilustra concret situația suporturilor didactice în școală cu referire la eveniment, căci războiul din 1992, parte a epocii contemporane studiate în clasa IX-a, ultima treaptă gimnazială în Republica Moldova, necesită o abordare obiectivă în manualele de istorie. De atunci și până astăzi, au fost editate cca 14 manuale de istorie pentru clasa a 9-a dintre care 4 în limba rusă sau traduse din română.

1. Boris Vizer, *Istoria contemporană a românilor*, materiale experimentale pentru clasa a IX-a în ajutorul elevilor și profesorilor (Editura Știința: Chișinău, 1997).
2. Anatol Petrencu, *Istoria universală contemporană (1914-1998)*, manual pentru clasa a IX-a (Editura Prometeu: Chișinău, 1998), completat până în 2000 și tradus în limba rusă în același an.

⁴ *Istoria. Curriculum pentru învățământul gimnazial (clasele V-IX)*, Chișinău, 2010.

⁵ <https://www.dw.com/ro/retrospectiva-2009-7-aprilie-dup%C4%83-adev%C4%83r-cu-pa%C5%9Fi-de-melc/a-5042106> (accesat: 23.02.2021).

⁶ *Istoria. Curriculum...*, p. 13.

⁷ *Curriculum național. Aria curriculară educație sociumanistică. Istoria românilor și universală*, Clasele V-IX, Chișinău, 2019, p. 12.

⁸ *Ibidem*, p. 25-26.

3. Gheorghe Palade, Igor Șarov, *Istoria românilor. Epoca contemporană*, manual experimental pentru clasa a IX-a (Editura Cartdidact: Chișinău, 1998), tradus în limba rusă în anul 1999.
4. Igor Cașu, Sergiu Nazaria, *Istoria universală contemporană (1918-2002)*, manual pentru clasa a IX-a a școlii de cultură generală din Republica Moldova (Reclama-Civitas: Chișinău, 2002).
5. Gheorghe Palade, Igor Șarov, *Istoria românilor. Epoca contemporană*, manual pentru clasa a IX-a (Cartdidact-Reclama: Chișinău), 2002.
6. Anatol Petrencu, Maia Dobzeu, *Istoria universală. Epoca contemporană*, material didactic pentru clasa a IX-a (Știința: Chișinău, 2003), tradus în limba rusă în 2004 și retipărit în 2011.
7. Boris Vizer, Tatiana Nagnibeda-Tverdohleb, *Istoria românilor. Epoca contemporană*, manual pentru clasa a IX-a (Editura Știința: Chișinău, 2004), retipărit în 2011.
8. Igor Cașu, *Istoria universală. Lumea contemporană (1918-2005)*, manual pentru clasa a IX-a (Civitas: Chișinău, 2005).
9. S.Nazaria, A. Roman, M. Sprânceană, L. Barbus, S. Albu-Machedon, A. Dumbravă, *Istorie. Epoca contemporană. Manual pentru clasa a IX-a* (Cartea Moldovei: Chișinău, 2006).
10. Igor Cașu, Gheorghe Palade, Igor Șarov, *Istorie. Epoca contemporană. Istoria românilor. Istoria universală. Manual pentru clasa a IX-a*, ediția a 2-a, revăzută (Editura Cartdidact-Civitas: Chișinău, 2009)⁹.
11. Igor Șarov, Igor Cașu, Maia Dobzeu, Pavel Cerbușca, *Istoria românilor și universală. Manual pentru clasa a IX-a* (Editura Cartdidact: Chișinău, 2013), tradus și în limba rusă.

În multe dintre aceste manuale se tratează superficial Războiul de pe Nistru. În manualul *Istoria românilor. Epoca contemporană*, material didactic pentru clasa a IX-a, (Editura Știința: Chișinău, 2004), autori Boris Vizer, Tatiana Nagnibeda-Tverdohleb, care este o revizuire și completare a manualului de istorie a autorului Boris Vizir din 1997¹⁰ și retipărit în 2011, subiectul de față este abordat în capitolul al VIII-lea: „Revoluția din România. Republica Moldova pe calea renașterii naționale” la tema 23 cu titlul: Republica Moldova pe calea suveranității și independenței. Aici subiectul este anunțat sub o denumire „curajoasă” și anume „Opoziția mișcării naționale de eliberare. Războiul ruso-moldovenesc din 1992”¹¹. Din punctul meu de vedere, explicarea acestuia este insu-

⁹ Musteață, *Educația istorică...*, p. 138.

¹⁰ Boris Vizer, *Istoria contemporană a românilor*, materiale experimentale pentru clasa a IX-a în ajutorul elevilor și profesorilor (Editura Știința: Chișinău, 1997).

¹¹ Vizer, Nagnibeda-Tverdohleb, *Istoria românilor...*, p. 104.

■ **Determină scopurile părților implicate în războiul ruso-moldovenesc din 1992.**

Casă distrusă în timpul războiului transnistrian, 1992

OPOZIȚIA MIȘCĂRII NAȚIONALE DE ELIBERARE. RĂZBOIUL RUȘO-MOLDOVENESC DIN 1992

Pe măsură ce avântul mișcării de eliberare națională creștea, iar lozincile ei căpătau un caracter vădit antiimperial, tot mai înverșunate deveneau formele de împotrivire acestei mișcări. La Tiraspol, Rîbnița, Tighina și în alte orașe, unde majoritatea absolută a populației o constituiau nemoldovenii, au avut loc greve. În urma lor și a unor referendumuri nelegitime, s-a configurat ca o mișcare politică, îndreptată împotriva reformelor, separatismul transnistrian. Concomitent, sub același semn au început să se desfășoare evenimentele la sudul republicii. La sfârșitul lui 1989, liderii „Gagauz-halci” au convocat nelegitim la Comrat un congres extraordinar al reprezentanților populației găgăuze, la care a fost formulată cererea creării unei republici autonome. Fiind susținuți de Moscova, separatiștii și-au continuat activitatea de dezbinare a Moldovei, creind în stînga Nistrului și la sudul Moldovei structuri statale separate. Liderii separatiști au recurs la lichidarea în masă a structurilor legale de stat, fapt ce a cauzat, în cele din urmă, declanșarea în 1992 a războiului ruso-moldovenesc, în raioanele de răsărit ale republicii, conflict ce s-a soldat cu sute de morți și răniți, cu numeroase pierderi materiale.

Figura 1. Prezentarea Războiului din 1992 în manualul de istorie a românilor de clasa a IX-a, ediția 2004/2011¹².

ficientă, pe măsura imaginii unei case distruse în timpul războiului și a câtorva propoziții despre conflict.

Ca profesor de istorie, îmi este dificil să predau acest subiect fără consultarea diverselor surse de informare, dar oare cum ar putea elevul să determine scopurile părților implicate în război în baza unei imagini cu o casă distrusă? Consider că imaginea la acest subiect (*Figura 1*), este depășită ca sursă și insuficientă pentru a răspunde la întrebarea însoțitoare, mai ales că în text nu sunt decât trei propoziții relevante în acest sens. Din păcate, alte prezentări ale subiectului în manual nu există, deși la rubrica „autoevaluare”, sunt formulate 5 sarcini, care îi determină pe discipoli să studieze individual cauzele, desfășurarea, consecințele și impactul conflictului asupra situației economice și politice a nou-createi Republici Moldova.

În manualul său *Istoria universală contemporană (1914-1998)* pentru clasa a IX-a, Anatol Petrencu nu face referire la subiectele dedicate Războiului de pe Nistru, deși pune accent pe dizolvarea sistemului comunist socialist cu descompunerea URSS și crearea lumii multipolare cu schimbările care a survenit în anii '90 ai secolului al XX-lea¹³. Autorul lasă să se înțeleagă că problema transnistreană trebuie abordată în manualele de istorie a românilor și nu universală. Eu consider că dacă atinge subiecte ale fostelor state socialiste din Europa de Est cu ansamblul de evenimente ale perioadei, ar trebui să se traseze un fir roșu al conflictului din 1992 ce a marcat zona sud-est europeană. Un alt motiv al

¹² *Ibidem*, 104.

¹³ Anatol Petrencu, *Istoria universală contemporană (1914-2000)*, manual pentru clasa a IX-a, (Editura Prometeu: Chișinău, 2000), p. 250-251.

acestei absențe poate fi faptul că materialul din acest manual este relativ unul destinat studenților sub forma unor prelegeri, preluat în mare măsură dintr-un manual adresat cadrelor de specialitate și studenților facultății de istorie publicat de același autor în 1995¹⁴.

Manualul experimental pentru clasa a IX-a, *Istoria românilor. Epoca contemporană* al autorilor Gheorghe Palade și Igor Șarov, editat în 1998, tradus în limba rusă în anul următor și revizuit, completat și reeditat în 2002¹⁵, prevede un subiect al evenimentelor din 1992 în care sunt descrise cauzele, desfășurarea și consecințele conflictului, însă nu sunt prezentate unele căi de soluționare, care sunt indispensabile instruirii.

Mult mai aprofundat se descrie războiul în *Istorie. Epoca contemporană. Manual pentru clasa a IX-a*, autori: S. Nazaria, A. Roman, M. Spînceană, L. Barbus, S. Albu-Machedon, A. Dumbravă, editat în 2006. Subiectul evident că nu este abordat separat, ci ca parte componentă a temei „Republica Moldova în noul sistem de relații internaționale”. Este îmbucurător că se relatează subiectul destul de voluminos cu imagini, documente, materiale și studii de caz, însă modul de interpretare a evenimentelor șochează. Practic războiul din 1992 nu este atins, ci se începe subiectul problemei transnistrene cu interesele Rusiei apoi se prezintă faza postconflictuală (1992-1994). Aici sunt vizate mai multe acorduri semnate de către părțile beligerante cu participarea comisiilor internaționale și anume: Memorandumul privind bazele relațiilor între Republica Moldova și Transnistria la 8 mai 1997, apoi proiectul federalizării Moldovei din 2003 etc¹⁶. Sub auspiciul unor studii de caz sunt prezentate mai multe păreri pronunțate de oficiali naționali și internaționali, la acea vreme, care prezintă viziunea acestora asupra conflictului transnistrean precum: T. Box și J. Barret, politologi englezi, care afirmă posibilitățile enorme de a face contrabandă prin segmentul transnistrean; V. Voronin, care, cu ocazia vizitei sale în SUA (2002), exprimă o teorie populistă cu caracter geopolitic; G. Robertson, fost secretar general al N.A.T.O. care reiterează necesitatea păstrării integrității teritoriale a Republicii Moldova¹⁷.

¹⁴ Anatol Petrencu, *Istorie universală. Epoca contemporană 1939-1993 (Europa, SUA, Canada). Prelegeri* (Știința: Chișinău, 1995).

¹⁵ Gheorghe Palade, Igor Șarov, *Istoria românilor. Epoca contemporană*, manual experimental pentru clasa a IX-a, (Editura Cartdidact: Chișinău, 1998), tradus în limba rusă în anul 1999. *Idem*, *Istoria românilor. Epoca contemporană*, manual pentru clasa a IX-a (Cartdidact-Reclama: Chișinău, 2002).

¹⁶ S. Nazaria, A. Roman, M. Spînceană, L. Barbus, S. Albu-Machedon, A. Dumbravă, *Istorie. Epoca contemporană. Manual pentru clasa a IX-a* (Cartea Moldovei: Chișinău, 2006), p. 167.

¹⁷ *Ibidem*, p. 168.

Documente și materiale

T. Box și J. Barret, politologi englezi, despre conflictul din Transnistria:

„Problema principală în prezent vizează posibilitățile enorme, existente în Transnistria, de a face contrabandă, de a se dezlănțui în mod sălbatic rachetorii și mafioții crimei organizate. Aceste fenomene

Lichidarea tehnicii rusești în Transnistria. Care în opinia voastră este cauza stopării acestui proces în anii 2003 – 2006?

criminale nu numai că au dus la sărăcirea Moldovei, dar și sunt urmate de consecințe politice tot mai dezastruoase, atrăgând iarăși Moldova în sfera de influență a Rusiei... Conflictul din Transnistria, mai credibil decât orice, va fi reglementat numai atunci, când soluționarea acestuia va deveni avantajoasă pentru Rusia... Soluționarea conflictului transnistrean nu ține de interesele ei geopolitice”.

Decembrie 2002, SUA. Președintele V. Voronin despre conflictul transnistrean: „Acesta n-a fost un conflict interetnic, ci un conflict politic, conflict al eliteilor. O parte a acesteia consideră statalitatea moldovenească un fenomen temporar orientându-se spre integrarea cu România. Altă parte a preținsei elite încearcă să conserveze principiile economice și politice

ale siste mului politic, cu orientarea de ochii lumii spre Rusia”.

Extras din planul de reglementare a problemei transnistrene, propus de Rusia conducerii Moldovei, Transnistriei, O.S.C.E. și Ucrainei la 15 noiembrie 2003:

„Republica Moldova și Transnistria au ajuns la înțelegerea că reglementarea definitivă a problemei transnistrene trebuie să se realizeze pe calea transformării organizării statale a Republicii Moldova cu scopul construirii unui stat unitar independent, democratic, bazat pe principii federale, stabilit în granițele teritoriale ale R.S.S.M. de până la 1 ianuarie 1999.

Părțile cred că implementarea mecanismelor practice ale reglementării problemei transnistrene e posibilă pe baza unei colaborări comune, a dezvoltării preliminare a întregului popor și adoptării Constituției statului unificat – Republica Federativă Moldova”.

În baza textului, imaginilor, documentelor, studiului de caz și materialelor suplimentare alcătuiți un eseu despre poziția statelor lumii referitor la diferendul transnistrean.

STUDIUL DE CAZ

Cauzele conflictului transnistrean.

Cauzele apariției problemei transnistrene sunt multiple, însă situația din Transnistria a fost influențată într-o mare măsură de faptul că acolo, timp de decenii, au fost dislocate trupele Armatei a 14-a. Drept consecință, o parte considerabilă a populației o constituiau ofițerii Armatei Sovietice trecuți în rezervă și membrii familiilor lor. Totodată, trebuie remarcat că în Transnistria ideea separatismului a fost susținută nu numai de populația „rusofonă”. Aceasta poate fi explicat, în primul rând, prin faptul că la Chișinău unele oficialități și numeroasele mitinguri vehiculau ideea unirii politice a Republicii Moldova cu România, îndeosebi după prăbușirea regimului Ceaușescu.

În Transnistria acest fapt a fost exploatat la maximum de ideologii separatismului. În situația când fobia antiromânească a fost cultivată timp de decenii, ideea separatismului transnistrean a fost larg susținută, inclusiv și de o mare parte din etnicii moldoveni. Prin urmare, este constată că așa-numitele contradicții de bază, care au dus la agravarea conflictului din raioanele de Est ale Moldovei, n-au fost, totuși, cele etnice, dar cele politice.

1. Cum poate fi soluționat conflictul din raioanele de Est ale Republicii Moldova?
2. Alcătuiți un eseu privitor la evoluția procesului de reglementare a diferendului transnistrean.

Figura 2. Documente și materiale, studii de caz privind conflictul transnistrean oferite de *Istorie. Epoca contemporană. Manual pentru clasa a IX-a* (Cartea Moldovei: Chișinău, 2006).

Analizând *Figura 2*, observăm aparent o detaliere a problemei transnistrene privind abordarea internațională a situației, însă dacă parcurgem subiectul cu atenție, observăm că nu există nici măcar o propoziție despre cauzele imediate ale Războiului de pe Nistru, nu se face referință nici la o operațiune de luptă purtată sau unele consecințe dezastruoase pentru momentul la care se găsea Republica Moldova. Autorii nu cred de cuviință să ofere detalii despre

Figura 3. Materialele ilustrative dedicate Războiului din 1992 în manualul *Istoria românilor și universală*, ediția 2013.

consecințe umane, economice, deținuți politici¹⁸ ș.a. În viziunea mea, trebuie propusă o cale de soluționare a conflictului, pe baza căreia elevii să poată expune păreri, idei, reflecții și eventuale soluții, însă autorii, fără a oferi date concrete despre conflict, vin către elevii de clasa a IX-a cu întrebări privind soluționarea acestuia, sarcini pe care în aceste condiții le consider utopice.

Manualul utilizat și astăzi în școlile din țară este *Istoria românilor și universală. Manual pentru clasa a IX-a*, ediția 2013. Elaborat în conformitate cu Curriculumul disciplinar din 2010, acesta nu prevede un subiect de bază al Războiului din 1992, însă autorii au inclus subiectul la capitolul al II-lea și anume: Lumea contemporană în perioada postbelică. Aici este dedicat un studiu de caz numit „Conflictul de pe Nistru” detaliat, care conține informații despre originile, operațiunile militare, consecințele și documente confirmative privitor la situația înfruntării¹⁹. Documentele tematice reflectă obiectiv situația preconflictuală și postconflictuală. Elevilor li se oferă datele istorice în cifre și argumente, fiind ajutați să cunoască și să înțeleagă pretextul, inițiatorul și scopul conflictului. Autorii scot în evidență consecințele umane și economice astfel, punându-se accent pe intensitatea conflictului pe care

¹⁸ <https://www.istorie-pe-scurt.ro/grupul-ilascu-si-lupta-sa-pentru-idealurile-romanesti/> (accesat: 02.03.2021).

¹⁹ <https://www.timpul.md/articol/grupul-ilascu-lesco-ivantoc-petrov-popa-godiad-22193.html> (accesat: 02.03.2021).

¹⁹ Igor Șarov, Igor Cașu, Maia Dobzeu, Pavel Cerbușca, *Istoria românilor și universală. Manual pentru clasa a IX-a* (Editura Cartdidact: Chișinău, 2013), p. 110-111.

unii îl consideră restrâns ca durată de timp și spațiu. Cred că ar fi binevenite o serie de imagini și argumente care să demonstreze raportul de forțe, diferențele strategice, militare, armament etc., pentru a scoate în evidență realitatea în care luptau combatanții noștri. Consider că lipsește, dar este necesară, o anexă în care să se prezinte căile de soluționare și impactul în timp al problemei, care persistă în actualitate.

În baza *Figurii 3* observăm întinderea teritorială a regiunii de Est a Republicii Moldova și anume a „RMN sau Transnistria” prezentată în acest manual. Totodată stabilim un teatru de război la Dubăsari prin blocarea podului din imagine, în timpul conflictului armat. Venim, astfel, cu recomandarea pentru autorii de manuale de a se axa pe mai multe ilustrații ce reflectă caracterul distructiv al războiului și mai multe tendințe de promovare a păcii ca valoare națională și universală²⁰.

Manualele de istorie noi relatează elevilor de pe ambele maluri ale Nistrului versiuni diametral opuse ale evenimentelor de atunci. Și acum sunt populare teoriile și căutările conspiraționale și geopolitice ale dușmanului. La Chișinău, mulți consideră că în anul 1992, au luptat cu Rusia și că Moscova este unicul vinovat pentru cele întâmplate. Și la Tiraspol este răspândită o versiune geopolitică. Doar că în locul „urmei rusești”, în toate este văzută cea „românească”²¹. Noi, profesorii de istorie, trebuie să privim obiectiv și real lucrurile pentru a transmite elevilor, cu ajutorul manualelor, o imagine imparțială și dreaptă, dar totodată cu accent patriotic²², valoric și tolerant.

La 2 martie 2012, Alla Ceapai, moderatoarea emisiunii matinale a Europei Libere „Moldova la ora 7”, coautoarea rubricii Dicționar European întreabă într-un articol intitulat „20 de ani de la izbucnirea conflictului militar de pe Nistru”: *Ce au putut învăța la școală copiii născuți atunci pe cele două maluri ale Nistrului despre războiul din primăvara lui 1992 și consecințele lui?*²³ Ca răspuns, autoarea analizează un set de manuale de istorie care scot în evidență trăsăturile negativiste de partajare a vinovăției în evenimentele din 1992. Aceasta con-

²⁰ Sergiu Suvac, „Analiza manualelor de istorie din Republica Moldova și România privind promovarea valorilor naționale, europene și universale”, L. Noroc, V. Ursu (coordonatori), *Educația în spiritual valorilor naționale și universale din perspectiva dialogului pedagogic* (Editura: Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”, Chișinău, 2020), p. 376.

²¹ <https://newsmaker.md/ro/de-o-varsta-cu-razboiul-9-istorii-despre-viitorul-moldovei-si-al-transnistriei/> (accesat: 02.03.2021).

²² Sergiu Suvac, „Elemente de patrimoniu etnocultural în manualele de istorie din Republica Moldova”, V. Ursu (ed.), *Valorificarea patrimoniului etnocultural al Republicii Moldova în cercetare și educație (Ediția a III-a)*, (Editura: Institutul Patrimoniului Cultural, Chișinău, 2018), p. 37.

²³ Alla Ceapai, 20 de ani de la izbucnirea conflictului militar de pe Nistru, 02 martie, 2012, <https://moldova.europalibera.org/a/24502978.html> (accesat: 02.03.2021).

firmă că: „majoritatea experților recomandă ca în manualele de istorie subiectele sensibile, precum ar fi și cel al conflictului de pe Nistru să fie abordate nu atât din perspectiva trecutului, cât a măsurilor întreprinse în soluționarea acestui conflict”²⁴. Asemenea trăsături le observăm și după aproximativ 30 de ani, fără soluții de avansare în problema transnistreană. Consider că clasa politică națională și internațională nu găsește o soluție oportună nici la acest moment, având loc o tergiversare a situației existente prin păstrarea status-quo-ului.

În anul 1995, Anton Moraru publică lucrarea „*Istoria românilor. Basarabia și Transnistria (1812-1993)*”²⁵, lucrare în care este specificată legătura cauză-desfășurare-efect a acestui conflict. Chiar dacă nu conține urmările îndelungate ale războiului, autorul reușește să prezinte punctul de vedere față de situația creată în acea perioadă. Acesta afirmă categoric că atunci a avut loc un război pentru păstrarea integrității teritoriale a Republicii Moldova, un război cu Rusia, ce a marcat spațiul sud-est european. Chiar dacă nu este utilizată în școli, această lucrare poate prezenta un model de analiză corectă și obiectivă a evenimentelor de pe Nistru. Orice lucrare de istorie contemporană a românilor, fie aceasta manual, monografie, curs de lecții trebuie să cuprindă detalii importante privind subiectul acestui război. Un astfel de curs rezumativ de lecții privitoare la istoria românilor a fost publicat în 2001 de către I. Ojog și I. Șarov²⁶. În lucrarea de față, autorii ating tema în cauză în cinci propoziții. După mine, chiar dacă reprezintă un rezumat al conceptului Republica Moldova la etapa actuală, ar fi necesar de accentuat rolul conflictului pentru politica internă și externă a statului, căci efectele acestuia au ghidat și ghidează traseul diplomatic al statului nostru.

În concluzie, vin cu câteva precizări:

- Războiul de pe Nistru din 1992 reprezintă o filă neagră în istoria Republicii Moldova care perpetuează tergiversarea dezvoltării țării în toate domeniile;
- conflictul trebuie abordat echidistant în toate conjuncturile, mai ales când vine vorba de manualele de istorie din care elevii culeg informația, de prima sursă.

Abordarea interactivă a subiectului dezvoltă și cultivă competențele toleranței și ale valorilor. Autorii de manuale trebuie să promoveze prin acest tip de subiecte, valorile naționale, europene și universale, axându-se pe modalități de soluționare, pace și integrare socială.

²⁴ *Ibidem* (accesat: 02.03.2021).

²⁵ Anton Moraru, *Istoria românilor. Basarabia și Transnistria (1812-1993)* (Editura: Universul, Chișinău, 1995), p. 547-552.

²⁶ I. Ojog, I. Șarov, *Istoria românilor: curs rezumativ de lecții* (Editura Cardidact: Chișinău, 2001), p. 197.

Lista ilustrațiilor / List of illustrations

1. Presentation of the 1992 War, in the history textbook of 9th grade Romanians, 2004/2011 edition
2. Documents and materials, case studies on the Transnistrian conflict, in the textbook of contemporary history for the ninth grade, Chisinau, Cartea Moldovei, 2006.
3. Illustrative materials dedicated to the 1992 War, in the textbook History of Romanians and Universal, 2013 edition.

Rezumat

Activând ca profesor de istorie în două gimnazii din Raionul Orhei și totodată în calitate de doctorand, domeniul Istorie, la Universitatea „Valahia” din Târgoviște, România, am avut ocazia să descopăr epopeea manualelor de istorie. În ultima perioadă, preocupările mele științifice țin nemijlocit de studierea manualelor de istorie din Republica Moldova și România, a conceptelor de război și pace în ansamblul educațional istoric, dar și al valorilor culturale, naționale, europene și universale. Publicațiile personale recente scot în evidență elemente de patrimoniu natural, cultural și etnocultural reflectate în cuprinsul manualelor de istorie. M-am concentrat în cercetările și articolele mele pe similitudini și diferențe ale programelor școlare la istorie de pe ambele maluri ale Prutului și pe reforma educației istorice din aceste țări, cu o deosebită atenție asupra elaborării, producerii și difuzării manualelor de istorie.

Cuvinte-cheie: curriculum, manual de istorie, independență, război, Republica Moldova, Transnistria.

Sergiu Suvac

Universitatea „Valahia”, Târgoviște, România

E-mail: suvasuvac6@gmail.com